

Abdu'l-BARİ əs-SUBEYTİ

SƏLƏFİN İBADƏT ANLAYIŞI

www.islamevi.az

Bu kitab, DİNİ QURUMLARLA İŞ ÜZRƏ DÖVLƏT
KOMİTƏSİNİN 27/09/2006 tarixli № DK – 377d sayılı razılığı
ilə nəşr edilmişdir.

Kitabın müəllif hüquqları qorunur.

SƏLƏFİN İBADƏT ANLAYIŞI

İnsanları itaət və ibadət üçün yaradan ALLAH`a həmd olsun! Ona ibadət yollarını asanlaşdırdığı üçün şükr və həmd edirəm! Şəhadət edirəm ki, ALLAH`dan başqa haqq ilah yoxdur. O, Təkdir və şəriki yoxdur. Möminlərə hüsnanı (cənnəti) və əlavəni (cəmalını görməyi) vəd etmişdir və şəhadət edirəm ki, Muhəmməd ﷺ Onun qulu və Rəsuludur. Hər növ xeyrə həvəsləndirmiş və azğınlıqdan çəkəndirmişdir. ALLAH ﷻ Ona, ailəsinə və əshabına xeyir-dua və salam etsin!

Sələf alimlərindən biri belə deyir: "ALLAH qullarına nemətlər vermiş və onları gücləri yetdikcə şükr etməklə məsul tutmuşdur. Az da olsa şükr etmək, hər hədiyyəyə qarşılıq çox da olsa yaxşılıq etmək lazımdır. Qul şükr etməsə, neməti ortadan qalxmağa tərk etmiş və onu zəlalət nişanı ilə vəsfləndirmiş olar."

Möminin nəfsi heç vaxt boş dayanmaz və arzusu azalmaz. Nəfsi hər halında ona yeni bir istək verir və belə deyir: “Ey nəfs, müjdə! Çatılacaq yer yaxınlaşdı və qovuşmağa az qaldı. Oraya çatmadan yarı yolda qalma və səninlə sevdiklərinin olduğu yer arasına maneə girməsin!”

Nafi, İbn Ömər رضي الله عنهin əməlləri haqda soruşulduqda belə deyir: “Hər namaz üçün evində dəstəmaz alar və arasında Quran oxuyurdu.” Həsən əl-Basri sələfin ibadət etməyə olan həvəsini tərif edərək belə deyir: “Elə insanlar gördüm və elə şəxslərlə birlikdə oldum ki, əldə etdikləri bir dünya nemətinə sevinməzdilər və itirdikləri heç bir şey üçün kədərlənməzdilər. Onların gözündə, bu şeylər ayaq basdıqları torpaqdan daha dəyərsiz idi. RƏBB`lərinin Kitabı və Peyğəmbərlərinin sünnəsi ilə əməl edirdilər. Gecə olduqda ayağa qalxıb, səcdə edirdilər. Göz yaşları yanaqlarından axardı.”

İbn Ömər رضي الله عنه, bir camaat namazını qaçırsaydı, bir gün oruc tutar, gecəni ibadətlə keçirər və bir qul azad edərdi. Əmiru'l-Möminin Ömər ibn Abdi'l-AZİZ'in xanımı, Fatimə bintu Abdi'l-MƏLİK belə deyir: "Ondan daha çox namaz qılan və oruc tutan görmədim. Ondan daha çox ALLAH'dan qorxan görmədim. Gecə namazını qılar və gözləri bağlanana qədər ALLAH'ı zikr edərək yatardı. Sonra yenidən oyanırdı. Bəzən yataqda olanda axirəti xatırlayıb, sərçənin sudan qorxduğu kimi qorxardı və oturub ağlayardı. Üstünə yorğanı örtərdim." Vəki'nin belə dediyi rəvayət edilir: "A'məş yetmiş yaşına çatmışdı və heç bir zaman imamla birlikdə iftitah təkbirini qaçırmamışdı. Altmış ildən çox yanına gedib-gəldim, bir rükəti belə qəza etdiyini görmədim." Süleyman ibn Hənzə əl-Maqqdisi belə deyir: "İki dəfədən başqa heç bir fərz namazını tək qılmadım. Onları da sanki qılmamış kimiyəm." Öldüyü zaman

doxsan yaşına çatmışdı. ALLAH ﷻ, onlara rəhmət eləsin.

Bunlar; ürəkləri ALLAH ﷻ sevgisi ilə dolan və qəlbləri fərəhlənən, nəfsləri sakitliyə çatan və əzaları xəticəm olan insanlara aid ibrətli işarələr və onların həyatından toplanmış misallardır. Sevgi düşüncəsi, üsyan düşüncəsinin yerini; ALLAH'a ﷻ yaxınlaşmaq istəyi, Ona ﷻ qarşı çıxmaq və üsyanın yerini; dilin və əzaların ibadət ilə hərəkəti, günah ilə hərəkətinin yerini almışdır.

Rəsulullah ﷺ gəldikdə; ibadət sevgisi Onun ﷺ qəlbinə tam yerləşmişdir. İbadətinin ən böyük nümayişi, hər vəziyyətdə ALLAH'a ﷻ təslimiyyəti idi. ALLAH ﷻ belə buyurur:

“Yaxşı əməl sahibi olub özünü ALLAH'a təslim edən şəxsdən din etibarilə daha gözəl kim ola bilər..?”¹

1 ən-Nisa surəsi, 4/125.

Hər anında ALLAH`dan ﷻ qorxar, daima Onu ﷻ zikr edər və Ondan ﷻ bağışlanma diləyərdi. Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu:

“ALLAH`a and olsun ki, hər gün ALLAH`a yetmiş dəfədən çox tövbə edirəm və Ondan bağışlanma diləyirəm.”²

Gecələri ALLAH`a ﷻ ibadət edər, bir gecədə on üç rəkat namaz qılardı. Namazda, ayaqları şişənə qədər qiyamda durardı. Ona, “Ey ALLAH`ın Rəsulu! Keçmiş və gələcək bütün günahlarını ALLAH ﷻ bağışladığı halda bunu nə üçün edirsən?” deyildikdə,

“Şükr edən bir qul olmayımmı?” buyurdu.³

Oruc tutar və sədəqə verirdi. İki dağ arasını dolduran bir sürünü belə verirdi.

Rəsulullahın ﷺ ibadəti təəccüblüdür! O, ən uca ibadət mərtəbələri ilə ümmətini idarə etməyi birlikdə edərdi. Peyğəmbər ﷺ belə buyurur:

2 əl-Buxari.

3 əl-Buxari. Muslim.

“ALLAH`a and olsun ki, mən sizin aranızda ALLAH`dan ən çox qorxan və Ona qarşı ən çox təqvalı olanam. Ancaq mən, oruc tuturam və iftar edirəm. Namaz qılıram həm də yatıram. Qadınlarla evlənirəm. Kim mənim sünnətimdən üz çevirsə, məndən deyildir.”⁴

İbn Teymiyə rahiməllah belə deyir: “Qəlb, tək ALLAH`a rahiməllah ibadətdən başqa heç bir şeylə islah olmaz və qurtulmaz. Şevinc və hüzur tapmaz, ləzzət və dad almaz. Rahat və xətir-cəm olmaz. Yaradılmış bütün ləzzətləri əldə etsə belə razı olmaz və rahatlıq tapmaz. Çünki fitrətinə görə RƏBB`inə xüsusi bir ehtiyacı vardır. ALLAH rahiməllah onun ilahı, sevdiyi və istədiyidir.”

İbadət növlərinin ən böyüyü, ALLAH`ın rahiməllah fərz etdiyini yerinə yetirmək və ALLAH`ın rahiməllah haram etdiyindən çəkinməkdir. Əbu Hureyrədən rahiməllah rəvayət edilən bir qüdsi hədisdə Rəsulullah rahiməllah belə buyurur:

4 əl-Buxari.

“ALLAH buyurur ki: “... Qulum mənə, onun üçün fərz etdiyimdən daha sevimli bir şeylə yaxınlaşa bilməz ...”⁵

Sələfin bütün həyatı ibadət etmək və etdikləri bir çox ibadət növü olduqda, görəsən nə ilə başlayardılar? Nəyi önə çəkərdilər? Rabbani alim İbnu'l-Qayyim, bunu belə cavablandırır: “Əməllərin ən fəzilətli, o vaxtda ALLAH'a ﷻ ən sevimli olanı və ALLAH'ın ﷻ razı olduğudur.” Sonra bunu belə açıqlayır: “Müsafirlər olduğunda ən fəzilətli əməl, onların haqqını vermək, müstəhəb zikrlər yerinə müsafir ilə məşğul olmaqdır. Ər-arvad və ailənin haqlarını yerinə yetirərkən də bu belədir. Səhər vaxtlarında ən fəzilətli əməl, namazla və Quranla, dua və zikrlə məşğul olmaqdır. Azan vaxtlarında ən fəzilətli əməl, etdiyi zikri tərk edib müəzzinin sözlərinə qarşılıq verməkdir. Beş namaz vaxtlarında ən fəzilətli əməl, namazı, ciddiyyət və səmimiyyət

5 əl-Buxari.

yətlə qılmaq və dərhal namaza getməkdir.

Ehtiyacı olan şəxsin, məqamla, bədənlə və ya mal ilə yardıma möhtac olduğu vaxtlarda ən fəzilətli əməl, ona yardım etmək və çətinliklərini həll etməkdir. Bunu, gündəlik zikrlər və inzivadan (tənhalıqdan, təkliyə çəkilməkdən) üstün tutmalıdır. Müsəlman bir qardaşının xəstəliyində və ya ölümündə ən fəzilətli əməl; onu ziyarət etmək, cənazə namazında və dəfn edilməsində iştirak etmək, bunları inzivaya üstün tutmaqdır. Çətinliyə düşdüyün və insanların sənə əziyyət etdiyi anda ən fəzilətli əməl, onlarla münasibətdə səbir vəzifəsini yerinə yetirməyin və onlardan qaçmamağıdır.”

Sonra belə deyir: “Qul, daima ibadət məqamları arasında gedir. Alimləri gördüyündə, onu da onlarla bərabər görürsən. Abidləri gördüyündə, onu da onlarla birlikdə görürsən. ALLAH'ı zikr edənləri gördüyündə, onu da onlarla birlikdə görürsən. Sədəqə verənləri gördüyündə, onu da onlarla görürsən.

Nəfsinin rahatlığı və ləzzəti başqa bir yerdə olsa belə o, RƏBB`inin istədiyi kimi gedir.” İbnu`l-Qayyimin açıqlaması bu şəkildə sona çatır. ALLAH ﷻ ona rəhmət etsin!

ALLAH ﷻ belə buyurur:

“Mən cinləri və insanları yalnız Mənə ibadət etmək üçün yaratdım!”⁶

Ayənin mənası budur: “Biz ancaq ibadət etmək üçün yaradıldıq. ALLAH ﷻ, həyatımızı ibadətdən başqa bir şeylə keçirməyimizi qəbul etməz. Namaz, oruc, zəkat, həcc ibadətdir. Düz danışmaq, əmanəti yerinə vermək, valideynlərə yaxşılıq və qohumları ziyarət etmək, əhdlərə sadıq olmaq, yaxşılığı əmr etmək və pisləkdən çəkindirmək; qonşuya, yetimə, yoxsula, səfərdə olana yardım etmək ibadətdir. Dua etmək, zikr etmək və Quran oxumaq ibadətdir. ALLAH`ı ﷻ və Rəsulunu ﷺ sevmək, ALLAH`a ﷻ tövbə etmək ibadətdir. ALLAH`ın ﷻ hökmünə səbr etmək, ne-

⁶ əz-Zariyat surəsi, 51/56.

mətlərinə şükr etmək, qədərinə razı olmaq, bağışlamasını ümid etmək və əzabından qorxmaq, bütün bunlar ibadətdir.

Tarix boyunca müsəlmanların başına gələnlər və bu gün bizim düçar olduğumuz bir çox müsibət, sadəcə ibadət anlayışındakı yolu azmaq səbəbinə görədir. İbadətin iki şərtindən, ALLAH ﷻ üçün iklas və Rəsulullahın ﷺ sün-nəsinə uyğunluqdan azmağın nəticəsidir. İklası tərk etmək, tək ALLAH`a ﷻ edilməsi vacib olan ibadətin – peyğəmbərlər, mələklər və vəlilər olsa belə – başqasına möhtac olan məxluqlara edilməsinə səbəb olmuşdur. ALLAH`a ﷻ yaxınlaşmaq üçün saleh şəxsləri vasitəçi edərlər.

Sünnəyə tabe olmaq nöqtəsindəki azmaq isə, ALLAH`ın ﷻ izin vermədiyi və Rəsulullahın ﷺ ibadət olaraq bildirmədiyi müxtəlif ibadətlərin, fərqli şəkillərdə edilən bidət zikrlərin və sözlərin ortaya çıxmasına yol açmışdır. Bidət, əməlin formasında, sa-yında, şəklində, zamanında və ya məkanında ola bilər. Bütün bunlar, onu edən şəxsdən

qəbul olunmaz. Çünki bu, ALLAH'ın ﷻ izin vermədiyi bir ibadətdir.

Bəziləri, ibadət anlayışını müəyyən formalara malik ibadətlərlə əhatə olunduğunu qəbul edirlər. İbadət edərkən əməli tərkdir. Başqa bir əməl anında da ibadəti tərkdir. Ümumi ibadət anlayışı budur. Davranışlar və sözləri ilə bu cahiliyyə sözünü dilə gətirirlər: “Qadının örtünməyindən və işləməyindən dinə nə?! Şəxsi həyatımıza din nə üçün qarışır?! Qadının paltarından İslama nə?! Faizlə alış-verişə din nə üçün qarışır?!” Məqsəd, dini həyatdan uzaqlaşdırıb məscidin divarları arasına sıxışdırmaqdır. Bu səbəblə, namaz qılan, oruc tutan və Quran oxuyan şəxsin saxtakarlıq etməkdən, faizlə alış-verişdən və zülm etməkdən çəkinmədiyini görürsən. Namaz qılan və oruc tutan bir qadının şəriətə müxalif olmaqdan çəkinmədiyini, açıq-saçıq geyindiyini, kişilərlə birlikdə oturub-durduğunu və haram olan şeylərlə bəzəndiyini görürsən.

Ey İslam qardaşları! Nəfsin istədiyi və yaşamaq üçün lazım olan əməllər, saleh niyyətlə böyüyür və ibadət olana qədər ucalır! Eyni şəkildə mübahlar da əməl dəftərinə ibadət olaraq yazılır. Kəndli öz tarlasında, işçi öz fabrikində, tacir öz dükanında, məmur öz iş yerində və hər peşə sahibi öz peşəsində etdiyi işi ibadət halına gətirə bilər. İş, ibadət olduqda da, sahibi onu xainliklə çirklətməyəcək və saxtakarlıqla korlamayacaqdır. Saflığını, yalan və hiylə ilə, insanların malını haqsız yerə yeyərək korlamayacaqdır.

Bu, ibadətin geniş mənası və itaətin geniş şəkildə təsəvvürüdür. Müsəlman, xeyir və rəhmət çağlayan, fayda və bərəkət fışqıran bir çeşmə halına gətirir. Müsəlmanın iradəsi qüvvətlənir, ibadət etmək və bu ümmətə yardım üçün səyləri artır.

Kədərlinin göz yaşını silər. Çətinlikdə olanın dərini yüngülləşdirər. Fəlakətə düşər olanın yarasını bağlayar. O, bu davranışında ibadət duyğusunu hiss edir. Eyni şəkildə,

çarəsiz kimsəni aclığında doyuzdurar. Zülmə düşər olana arxa olar. Məğlubun xətasını bağışlayar. Ağır bir borc altında olanın borcunu ödəyər. Yolunu azana yol göstərər. Bilməyəne öyrədər. İnsanlardan bir pisliliyi yox edər və ya yolu, əziyyət edən bir şeydən təmizləyər.

Hər gün ümmətin binasına saleh bir kərpic qoya bilərsən. İbadət və yaxşılıq, sənə bəsit və tərəzidə yüngül görünsə də, axirət tərəzində ağırlığı və dəyəri çox olan əməllər əlavə edə bilərsən. Rəsulullahın ﷺ bu sözüne qulaq as:

“Sizə orucun, namazın və sədəqənin dərəcəsi daha üstün bir əməl bildirimmi?” buyurur. “Bəli, ey ALLAH'ın Rəsulu!” deyirlər. Rəsulullah ﷺ belə buyurur:

“İki şəxsi barışdırmaqdır. İki şəxsin arasını vurmaq isə (dini) kökündən qazır.”⁷

Xəstə ziyarəti haqqında da belə buyurur:

7 Əbu Davud.

“Kim ALLAH üçün bir xəstəni və ya bir qardaşını ziyarət edərsə bir carçı ona belə deyər: “Qəbul oldun və etdiklərin də qəbul oldu. Cənnətdə də bir yer hazırladın.”⁸

Əbu Hureyrə رضي الله عنه Rəsulullahdan ﷺ bu hədisi rəvayət edir:

“Bir adam yolla gedərkən, yolun üstündə tikanlı bir budaq gördü və onu yoldan uzaqlaşdırdı. ALLAH, etdiyinin əvəzi olaraq onu bağışladı.”⁹

Əbu Zərr رضي الله عنه bir hədisdə Peyğəmbərin ﷺ belə buyurduğunu rəvayət edir:

“Ümmətimin əməllərinin yaxşısı və pisi mənə göstərildi. Onların gözəl əməlləri arasında, yoldan əziyyət edən bir şeyi götürməyi gördüm.”¹⁰

Saleh əməlləri bəzi ibadətlərlə sərhədləmək, təqvalı yaşamaq istəyənlərin vaxtlarını,

8 ət-Tirmizi.

9 Muslim.

10 Muslim.

o əməllərin təkrarı ilə keçirmələrinə yol açar. Onlar, başqa bir əməli, ALLAH`ın ﷻ rızasını əldə etmək üçün bir vasitə olaraq görməzlər və yer üzünün islahını tərk edirlər.

İslam qardaşları! ALLAH`dan layiqincə qorxun! İbadəti pozan və savabını yox edən şeylərdən çəkinin! Bunlardan biri də ALLAH`a ﷻ şirk qoşmaqdır. Riya və göstərişdir. ALLAH ﷻ belə buyurur:

“...Əgər onlar (ALLAH`a) şərik qoşsaydılar, etdikləri əməllər puça çıxardı.”¹¹

Dində bidətin ortaya çıxmasının səbəbi də bunlardandır. Rəsulullah ﷺ belə buyurur:

“Kim bizim əmrimiz olmayan bir əməl işləsə o rədd edilmişdir.”¹²

İnsanlara zülm etmək, canlarına, mallarına və namuslarına təcavüz etmək də bunlardandır. Rəsulullah ﷺ belə buyurur:

11 əl-Ən`am surəsi, 6/88.

12 Muslim.

“Ümmətimdən iflas edən odur ki, Qiyamət günü namazla, orucla və zəkatla gəlir. Ancaq birini söymüş, başqasına iftira etmiş, bir başqa şəxsin haqqını yemiş, digər bir şəxsin qanını tökmüş və döymüşdür. Onlara, onun savabından verilir. Üzərindəki haqlar alınmadan savabı bitərsə, onların günahlarından alınaraq ona yüklənir. Sonra da cəhənnəmə atılır.”¹³

İnsanın, sonunu düşünmədən söylədiyi bəzi çirkin sözlər də bunlardandır: Əbu Hureyrə رضي الله عنه, Rəsulullahın ﷺ belə buyurduğunu rəvayət edir:

“İnsan, heç bir təhlükə görməyərək ALLAHı qəzəbləndirəcək bir söz söyləsə, bu səbəbdən cəhənnəmə atəşində yetmiş illik bir məsafəyə aşağı enər.”¹⁴

Rəsulullah ﷺ belə buyurur:

“Bir adam belə deyir: “ALLAH`a and olsun ki, O filankəsi bağışlamaz.” ALLAH da belə buyurur:

¹³ Muslim.

¹⁴ İbn Macəh.

“Filankəsi bağışlamaya-cağımı deyərək mənim adıma and içən kimdir? Şübhəsiz mən filankəsi bağışladım və sənin əməlini puç etdim.”¹⁵

Əbu Hureyrə رضي الله عنه Rəsulullahdan ﷺ bu hədisi rəvayət edir:

“Bir adam, yol üstündə olan bir ağac budağının yanından keçərkən “ALLAH`a and olsun ki, bunu əziyyət verməməsi üçün müsəlmanlardan uzaqlaşdıracağam” deyir və bu səbəbdən cənnətə daxil olur.”¹⁶

ALLAH`a ﷻ qulluq, bütün əzaların və hissələrin Ona ﷻ ibadətlə və Onun əmrini yerinə yetirməklə məşğul olmasını labüd edir. Kafirlərin və dinsizlərin haram edilən sözlərini dinləməyi tərk edərək ALLAH`a ﷻ ibadət edir.

15 Muslim.

16 Muslim.

ALLAH`ın ﷻ haram etdiyi şeylərdən baxışlarını qoruyaraq ALLAH`a ﷻ ibadət edir. Gözlərini, Qurana və elmi əsərlərə baxmaq kimi vacib olan yerlərdə işlədir. Dili ilə ALLAH`a ﷻ saleh bir şəkildə ibadət edir. Onu daima ALLAH`ı ﷻ zikrlə və ALLAH`ın ﷻ sevdiyi gözəl sözlərlə məşğul edir. Boş sözlərdən dilini qoruyur. Yalançı şahidlikdən, başqalarını ayıblamaqdan və qeybətdən uzaq durur. Zikr, yaxşılığı əmr etmək və pisləkdən çəkəndirmək, insanların arasını islah etmək kimi gözəl sözlərlə məşğul olur.

ALLAH`a ﷻ əlləri və ayaqları ilə ibadət edir. Əlini ancaq ALLAH ﷻ üçün, ALLAH ﷻ yolunda və ALLAH`ın ﷻ rızasına uyğun bir şəkildə işlədir. Ayaqlarının, ALLAH`a ﷻ qulluğa bağlılığını qoruyur. Onlarla ancaq ALLAH`a ﷻ ibadət və Onun ﷻ rızası üçün gedir. Onlarla cümə və camaat namazlarını qılmağa, vacib ibadətləri edərək savab qazanmağa tələsir.

ALLAH ﷻ belə buyurur:

“De: “Mənim namazım da, ibadətim də, həyatım və ölümüm də aləmlərin RƏBB-i ALLAH üçündür! Onun heç bir şəriki yoxdur. Mənə belə buyurulmuşdur və mən ilk müsəlmanam!”¹⁷

*Abdu`l-BARİ əS-SUBEYTİ
21.12.1421 hicri*

¹⁷ əl-Ən`am surəsi, 6/162-163.